

УДК 821.161.3

ТЭМА МАЛОЙ РАДЗІМЫ Ў ТВОРЧАСЦІ ІВАНА МЕЛЕЖА

Студэнты – Груша А. А., 78 м, 1 курс, АМФ;
Кароткіх У.В., 21 мо, 3 курс, ФТС

Навуковы

кіраўнік – Смалянка Г.А., ст. выкладчык

УА «Беларускі дзяржаўны аграрны тэхнічны ўніверсітэт»,
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь

Анотацыя. У артыкуле на прыкладах з анамастыкону твораў класіка беларускай літаратуры Івана Мележа, успамінаў яго сяброў-пісьменнікаў паказана роля малой радзімы ў станаўленні вызначальных асаблівасцей яго мастацкага стылю.

Ключавыя словы: онім, псеўданім, гідронім, Палессе, радзіма, Бацькаўшчына.

Родны пісьменнік Беларусі Іван Мележ нідзе і ніколі не забываў сваё роднае Палессе, аблогі яго балотаў і пушчаў, сакавітую зеляніну і разнатраўе шырокіх прыпяцкіх і дняпроўскіх лугоў, багацце рачулак і азёраў, раздолле ўрадлівых палёў і духмяных садоў. Самымі дарагімі і незабыўнымі былі для яго ўспаміны пра сваю радню, непасрэдных і шчырых землякоў-палешукоў, пра непаўторныя Глінішчы, Мазыр, Хойнікі: *«З радасцю і болям пад'язджаю я кожны раз к родным сваім мясінам. Ад Гомеля ці ад Мазыра - глядзячы па тым, з якога боку ідзе дарога к роднаму кутку, - пачынаюцца гарады, станцыі, вёскі, на якія не магу ўжо глядзець без хвалявання. Рэчыца, Васілевічы, Мазыр – для мяне не проста назвы паселішчаў, а як бы жывыя істоты, таварышы маладосці... Чым бліжэй вядзе дарога к Глінішчам, тым бліжэйшыя таварышы выходзяць насустрач - Юравічы і Хойнікі, Брагін, Княжэўца і Тунеўшчына. І нарэшце - родныя Глінішчы, дзе ўжо выходзяць насустрач такія таварышы, якія не названы на самых дасканалых картах, але якія моцна, на ўсё жыццё пранісаны ў сэрцы. Луцішчы, Тур'я, Канпельскае, Казекава, беразняк, балота, выганы. Гайкі гэтыя даўно сцёрты з зямлі так, што і пнёў не асталося, у рацэ вады па костачкі, "кругі" многія высахлі нашчэнт - і ўсё ж яны жывуць успамінам у сэрцы, шчыплівай, непатрэбнай тугой страты».*

Калі чалавек абыякавы да помнікаў гісторыі сваёй радзімы – ён, як правіла, раўнадушны і да сваёй краіны. На жаль, сярод беларусаў ёсць і такія, хто хутка забываецца пра малую і вялікую радзіму, выракаецца роднай мовы, скажае сваё прозвішча, імя. Пра гэта пераканальна пісаў Генадзь Бураўкін: «Ну што, Беларусь, у цябе за сыны? – / Хто быў паштаром, / Плугаром / Ці падпаскам, / Як толькі праб'ецца хоць трохі ўчыны, / Забыць цябе лічыць сваім абавязкам...»

Творчасць пісьменніка Івана Мележа цесна звязана з Мазыром, Мазырскім Палессем. Ён любіў гэты непаўторны куток беларускай зямлі, не раз з задавальненнем прыязджаў туды, будучы ўжо вядомым беларускім літаратарам.

У творах сапраўдных майстроў можна лёгка пазнаць прыкметы іх малой радзімы. Д. Бугаёў на прыкладах з твораў вядомых беларускіх пісьменнікаў пераканальна паказаў, як родны кут, яго назвы, пейзажы, вобразы становяцца залатым запасам, які падтрымлівае эмацыйную сілу ўсёй іх творчасці. У прыватнасці, ён адзначаў, што такімі незабыўнымі на ўсё жыццё для Янкі Купалы былі Прудзішча, Селішча, Акопы, для Максіма Гарэцкага – Малая Багацькаўка на Магілёўшчыне. Згадваў таксама куляшоўскія Саматэвічы, у случка-капільскім рэгіёне чорнаўскія Боркі і Цімкавічы, мележаўскае Палессе з Глінішчамі і Каранёўкай, якая пад пяром майстра стала Куранямі. Найярчэйшы прыклад таго, з якімі любасцю і замілаваннем услаўляецца родны куток – унікальная ў сусветнай літаратуры паэма «Новая зямля» Якуба Коласа з яе незабыўным для кожнага беларуса запевам: «Мой родны кут, як ты мне мілы!» [2, с. 13]. А гідронім *Нёман* у яго творах выконвае не толькі ідэнтыфікацыйную функцыю – называе адну з вялікіх рэк Беларусі, на берагах якой прайшлі дзіцячыя і юнацкія гады класіка нашай літаратуры, – гэта і назва-сімвал, неад’емная частка не толькі прыроднай, але і духоўнай рэальнасці роднага краю, Бацькаўшчыны.

Першыя мастацкія творы Івана Мележа, пераважна вершы, былі апублікаваны ў мазырскай абласной газеце «Бальшавік Палесся», якія камсамольскі работнік і пачатковец-літаратар дасылаў у рэдакцыю. Наведваў ён і мясцовае літаратурнае аб’яднанне пры газеце, прыязджаючы на семінары і пасяджэнні з Хойнікаў. У пасляваенныя гады ў Мазыры І. Мележ не раз бываў у свайго школьнага сябра, Пятра Чарняка, які пэўны час працаваў сакратаром мазырскага райкама партыі. Між іншым, П. Чарняк адзначаў, што пісаць вершы І. Мележ пачаў, калі вучыўся ў Алексіцкай сямігодцы, а потым друкаваўся ў хойніцкай раённай газеце «Ленінскі сцяг». Успамінаў, што І. Мележ, будучы скалечаным на вайне і жывучы ў Бугуруслане, шукаў праз ліставанне параскіданых вайной беларусаў землякоў і знаходзіў многіх, у тым ліку і такіх, якія сталі яго літаратурнымі персанажамі – прататыпамі «Палескай хронікі», напрыклад, першых сваіх настаўнікаў – Параскеву Андрэеўну і Паліну Іванаўну.

Некаторыя онімы з твораў Івана Мележа (напрыклад, *Юравічы, Мазыр, Хойнікі, Глінішчы, Васілевічы*) часам утвараюць у носьбітаў мовы, чыгачоў не толькі анамастычныя, але і вобразныя (мастацкія), а часам і энцыклапедычныя асацыяцыі. Гэты творца заўсёды быў з’яднаны, неразлучны з малой радзімай. Ён, мабыць, самы першы з пісьменнікаў разам са сваім знакамітым земляком Чаславам Пяткевічам, аўтарам унікальнай кнігі «Рэчыцкае Палессе», як заўважалі Барыс Сачанка і

Уладзімір Васілевіч, стварыў сагу, «мастацкі шэдэўр пра балотны край, пра сваю малую радзіму – «Палескую хроніку». У аўтарскім прысвячэнні да першага рамана «Людзі на балоце» – «*бацьку, маці, бацькоўскай зямлі*» - падкрэслена непарыўная сувязь пісьменніка з зямлёй сваіх бацькоў, землякоў, з Беларуссю і яе народам. У творы ж праз мастацкае адлюстраванне малой радзімы перайначана, перастворана многае з таго, што некалі было перажыта пісьменнікам, што навек замацавалася «памяццю яго сэрца яшчэ ў дзяцінстве» [1. 74].

Дарэчы, як заўважана даследчыкамі, радзіма найчасцей параўноўваецца з маці: *Чаму ж чалавек заўсёды сумуе па сваёй роднай зямлі, як дзіця па маці?* (Я. Баршчэўскі); *Мой край, мой рай бульбяна-жытны! / Зеленадоль, залаты! / Як спеў матулі – старажытны, / Як песня любай - малады!* (Н. Гілевіч); *Беларусь, я твой воін адданы і сын... / Ты мяне гадала, ты мяне калыхала, / Ты мне песні, як родная маці, спявала...* (П. Панчанка).

Месца дзеяння «палескіх» твораў Івана Мележа – Хойніцкае Палессе, ва ўсякім выпадку, як лічыў акадэмік і Мележаў зямляк Іван Навуменка, – тая лакальная яго частка, што знаходзіцца ў межах цяперашніх Хойніцкага і Калінкавіцкага раёнаў. У раманах даволі дакладна захавана «геаграфія» родных мележаўскіх мясцін, прычым назвы некаторых паселішчаў пададзены без змен (*Глінішчы, Ламачы, Мазыр, Тульгавічы, Юравічы*), некаторыя найменні крыху перайначаны (*Курані, Алешнікі, Хвойнае*). Выбіраючы тапонімы для стварэння адпаведнага каларыту, уласцівага Усходняму Палессю 30-х гг. XX ст., пісьменнік трапна падбіраў у неабходных выпадках і адпаведныя анамастычныя адзінкі, якія стваралі ў чытача праўдападобнае ўяўленне пра ландшафт, аб'ект, мясцовасць, апісання ў раманах: *курэнь*, буда з галля, саломы ці тонкага бярэвення для часовага жылля, шалаш; *алешнік*, альховы лес, зараснік альховых кустоў; *хвойнік*, «хваёвы лес» і г. д. *Алешнік, хвойнік, бярэзнік, лазняк* – тыповыя ландшафтныя кампаненты палескіх лясных і балотных абшараў, гэтыя назоўнікі ўваходзяць у актыўны слоўнік мовы жыхароў Палесся.

У аўтабіяграфіі І. Мележ пісаў: *«Я тут нарадзіўся, тут непаседлівым хлапчуком шнытаруў у балотных зарасніках, непраходных, як джунглі. Тут дакранаўся да загядкавага свету балот, ён уразіў маё прывіднае дзіцячае ўяўленне. Зараснікі гэтыя, балоты, край гэты назаўсёды ўлюбiлі мяне ў характэрнае прыроды, характэрнае жыцця»* [3, с. 309]. Такім чынам, падзеі, уражанні, факты, рэаліі з асабістага жыцця пісьменніка, атрымаўшы ўсебаковае асэнсаванне і адпаведную тэкставую інтэрпрэтацыю, знайшлі мастацкае адлюстраванне і на старонках яго раманаў.

Назвы раманаў з «Палескай хронікі» ў многім сімвалічныя. Пісьменнік доўга выбіраў такія палескія бібліёнiмы. «Людзі на балоце» – першая частка хронікі стала яго «галоўнай кнігай», была пачата ў 1956 г., а закончана ў 1960-м. Праз шэсць гадоў з'явіўся другі раман – «Подых навальніцы», у 1976 г. выйшаў трэці – «Завеі, снежань». На жаль, недапісанымі засталіся яшчэ два – «За асакою бераг» і «Свята вяснь».

Безумоўна, вельмі важна любіць, не забываць, шанаваць малую радзіму, ганарыцца ёю, гэта значыць быць патрыётам. Важна, каб кожны з нас зрабіў нешта істотнае і для малой, і для вялікай радзімы, памножыў матэрыяльныя і духоўныя набыткі сваіх землякоў. Неафіцыйным гімнам беларусаў лічыцца песня «Радзіма мая дарагая» на словы Алеся Бачылы. У гэтым унікальным вершы самыя звычайныя і зразумелыя словы напоўнены пранікнёнай сыноўняй любоўю да радзімы: «Радзіма мая дарагая, / Ты ў шчасці жаданым жыві! / Я сэрцам табе прысягаю / У шчырай сыноўняй любві! <...> Мне лепей ад роднага краю / Нічога на свеце няма. <...> Радзіма мая дарагая, / Красуйся і ў шчасці жыві!»

Традыцыі Івана Мележа ў апісанні малой радзімы, прызнанні ў сыноўняй любові да яе творча прадаўжалі і прадаўжаюць іншыя пісьменнікі, ураджэнцы Палесся, не толькі яго сучаснікі і сябры І. Шамякін, І. Навуменка, але і маладзейшыя – У. Ліпскі, У. Верамейчык, В. Казько, А. Федарэнка, У. Лякін, В. Ярац, Г. Дашкевіч і іншыя.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Куляшоў, Ф. Іван Мележ. Літаратурная біяграфія / Ф. Куляшоў. Мінск : Маст. літ., 1968. – С. 74. – 180.
2. Бугаёў, Д. А я яму ўдзячны / Д. Бугаёў // ЛіМ. – 2002. – 22 ліст. – С. 13.
3. Мележ, І. Трохі загадак і думак / І. Мележ // Пяцьдзясят чатыры дарогі: аўтабіяграфіі беларускіх пісьменнікаў. – Мінск : Маст. літ., 1963. – С. 387–391.

УДК 811. 16

АБ ПАХОДЖАННІ ЎЛАСНЫХ ІМЁНАЎ

*Студэнт – Хвайшчэўская А.С., 16 ім, 1 курс, ФПіК;
Буслаеў У.Д., 18 рпт, 1 курс, ФТС*

Навуковы

кіраўнік – Мантур А.Я., ст. выкладчык

*УА «Беларускі дзяржаўны аграрны тэхнічны ўніверсітэт»,
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь*

Анатацыя: у артыкуле прааналізаваныя найбольш цікавыя беларускія імёны паводле паходжання і значэння.

Ключавыя словы: асоба, паходжанне, уласнае імя, характар.

Хто з нас не цікавіўся, адкуль узялося яго імя. Знайсці правільны адказ на такое пытанне не зусім проста, хоць цікаvasць не праходзіць, не страчваецца на працягу ўсяго жыцця [1, с. 15].

Нармалізацыя ўласных імёнаў у беларускай мове адбылася даволі позна, і тут, як зазначае В. В. Шур, «многа ўмоўнага, што нават да нашага часу не падаецца асэнсаванню, маючы на ўвазе лінгвістычныя і іншыя фактары» [2, с. 42].